

Języki z wody – II etap

Bogna Burska, Ewa Chomicka, Daniel Kotowski,
Jolanta Woszczenko

Dokumentacja złożona do konkursu
na kuratorski projekt wystawy w Pawilonie Polskim
na 61. Międzynarodowej Wystawie Sztuki
w Wenecji w 2026 r. (fragment)

Języki z wody

Liquid Tongues

II etap konkursu

Języki z wody

Koyo Kouoh w kuratorskiej koncepcji przyszłorocznego Biennale, opartej na muzycznej metaforze „tonacji molowej”, zaprasza do kontemplacyjnego spotkania z tym, co delikatne i na co dzień pomijane – z cichszymi głosami, zaniedbanymi narracjami, mikropamięciami. Zachęca do rozwijania subtelnych form oporu, tworzenia nowych relacji, wrażliwych eksperymentów, budowania polifonicznych partytur słuchających się wzajemnie, współodczuwających i rezonujących ze sobą wspólnot.

Legendarne dziś nagrania Rogera Payne’a *Songs of the Humpback Whale* z 1970 r. doprowadziły do zakazu polowań na wieloryby i powrotu znad krawędzi ich wyginięcia. Złożoność tych dźwięków uświadomiła nam inteligencję i bogactwo kultur tych zwierząt. Historia ta pokazuje siłę ocalania głosów niesioną przez sztukę.

Języki z wody to wielokanałowa instalacja audio-wideo Bogny Burskiej we współpracy z Danielem Kotowskim, w której społeczny Chór w Ruchu tworzony przez osoby słyszące i Głuche wykona interpretacje kodów komunikacyjnych i pieśni wielorybów symultanicznie w językach fonicznym angielskim i międzynarodowym migowym (IS). Projekt poszukuje alternatywnych sposobów komunikacji, inspirowanych życiem więcej-niż-ludzkim – komunikacją zwierząt.

Daniel Kotowski skupi się na prowadzeniu projektu z perspektywy osoby Głuchej oraz na przygotowaniu tłumaczeń-interpretacji fragmentów komunikacji wielorybów w języku migowym. Będą to prawdopodobnie pierwsze znaki migowe tego typu.

Za koncepcją Deaf Gain, głuchotę postrzegamy nie jako niepełnosprawność, ale tożsamość i kulturę, oferującą unikalne perspektywy i potencjał. Znacząca część materiału wideo i audio zrealizowana zostanie w wodzie – osoby Głuche mogą w tym środowisku swobodnie porozumiewać się językiem migowym, podczas gdy osoby słyszące wydają zdeformowane dźwięki. Granica między powietrzem a wodą stanie się przestrzenią eksperymentów komunikacyjnych – lustrem ukazującym, które formy wyrazu i porozumienia przenikają między tymi środowiskami, oraz jak zmieniają swoje znaczenia.

Tekst autorstwa Bogny Burskiej będzie składał się z dwóch części. Pierwsza opowiada historie utraty i odbudowy, w tym odradzania się kultur wielorybów czy współczesnej pracy nad odzyskaniem języków zmarginalizowanych przez dominujące narracje. Druga część tekstu opiera się na formalnych próbach uwzględniających aktualny stan badań nad komunikacją waleni i na wysoce prawdopodobnej hipotezie, że mogą to być najstarsze języki na Ziemi.

Instalacja o charakterze immersyjnym będzie oddziaływała na poziomie obrazu (zdjęcia Magda Mosiewicz, Bogna Burska), dźwięku (kompozytorka Aleksandra Gryka) i doświadczeń cielesnych: warstwa akustyczna zostanie rozwinięta o fizycznie odczuwalne fale, odpowiadające wrażeniom wywoływanym przez wokalizacje i echolokację waleni. Choreografię czterdziestoosobowego zbiorowego ciała Chóru zainspiruje ruch ławicy ryb (choreografia Alicja Czaczel).

Projekt rozwija wątki z pracy *Bunt Głuchych. Odnova* (Zachęta 2025), w której artyści eksplorowali temat komunikacji i dostępności. Powstała wówczas unikalna społeczność osób słyszących i Głuchych, uczących się od siebie mimo bariery językowej i wykonujących utwory wspólnie, symultanicznie, w językach fonicznym i migowym. *Języki z wody* kontynuują ten proces, podejmując próbę dalszego przełamywania wyobrażeń o granicach komunikacji, a także tworzenia podmiotowych wspólnot, uwzględniających różnorodne perspektywy. W proponowanej wersji przyszłości – także perspektywy zwierząt.

Projekt jest w trakcie przygotowania, prezentacja na Biennale byłaby jego premierą.

Liquid Tongues

In her curatorial concept for next year's Biennale, based on the musical metaphor of a "minor key," Koyo Kouoh proposes a contemplative encounter with a delicate and usually overlooked matter—quieter voices, ignored narratives, micro-memories. She encourages viewers to develop subtle forms of resistance, strike new relations, engage in sensitive experiments, build polyphonic scores of communities that listen to one another, empathize and resonate together.

The legendary 1970 recording *Songs of the Humpback Whale* by Roger Payne led to a ban on whaling and saved whales from the brink of extinction. The complexity of whales' sounds testifies to their intelligence and rich culture. The story proves the power of art to preserve voices.

Liquid Tongues is a multi-channel AV installation by Bogna Burska in cooperation with Daniel Kotowski, in which the community Choir in Motion, composed of both hearing and Deaf individuals, will perform interpretations of communication codes and whale songs simultaneously in phonic English and the International Sign Language. The project explores alternative modes of communication inspired by a life that is more-than-human—animal communication.

Daniel Kotowski will focus on running the project from the perspective of a Deaf person and preparing sign language translations-interpretations of fragments of whale communication. These will most likely be the first such sign language expressions.

Following the Deaf Gain concept, we perceive deafness not as a disability, but as an identity and a culture which offers unique perspectives and potential. A large portion of the AV material will be recorded underwater, where the Deaf can communicate freely using sign language, while hearing participants produce distorted sounds. The boundary between air and water will become a space for communication experiments—a mirror revealing which forms of expression and understanding can pass between these environments, and how their meaning changes.

Bogna Burska's text will consist of two parts. The first tells stories of loss and reconstruction, including the revival of whale cultures and contemporary efforts to reclaim languages marginalized by dominant narratives. The second part is based on formal experiments that take into account the current state of research on cetacean communication and on the highly probable hypothesis that these may be the oldest languages on Earth.

The immersive installation will engage on the levels of image (video: Magda Mosiewicz, Bogna Burska), sound (composer: Aleksandra Gryka) and bodily experience—the acoustic layer will be expanded with physically perceptible waves corresponding to the sensations evoked by whale vocalizations and echolocation. The choreography of Choir's 40 -person collective body will be inspired by the movement of a school of fish (choreography: Alicja Czaczel).

The project builds on the themes raised in the *Rebellion of the Deaf. Renewal* (Zachęta, 2025) performance in which the artists explored issues of communication and accessibility. It gave rise to a unique community of hearing and Deaf individuals who, despite language barriers, learned from one another and performed together in both phonic and sign languages. *Liquid Tongues* continues this process, seeking to further challenge notions of communication boundaries and to create communities that embrace diverse perspectives. In the proposed version of the future, this includes the perspectives of animals, too.

The project is currently being developed, its presentation at the Biennale would mark its premiere.

Scenariusz wystawy

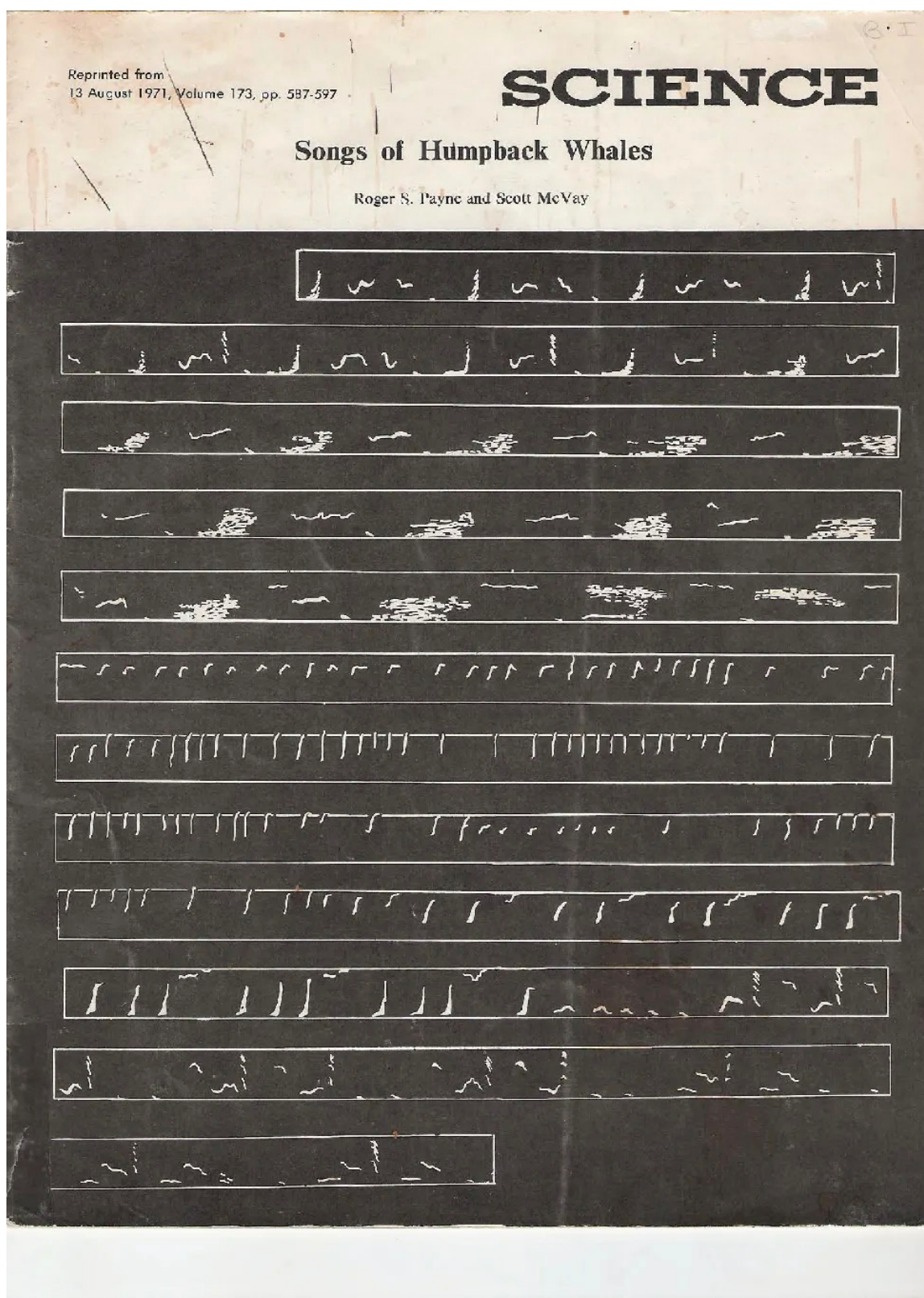
Wieloryby

Wieloryby (poprawnie: walenie, m.in. humbaki, kaszaloty) to grupa zwierząt, których egzystencja została ocalona w ostatniej chwili. Rewolucja przemysłowa w dużej mierze opierała się na energii pozyskiwanej z ich ogromnych ciał, wielorybnictwo doprowadziło do wybicia od 90 do 99 procent populacji, w zależności od gatunku.

Na początku lat 60. Roger Payne, bioakustyk badający echolokację nietoperzy, podczas spaceru po plaży napotkał zwłoki wyrzuconego na brzeg wieloryba, bezmyślnie okaleczone przez innych spacerowiczów – ktoś zgasił papierosa w jego nozdrzach, ktoś wyrzył nożem na jego ciele „Kocham Jane”. Badacz, przerażony i sparaliżowany całkowitym brakiem szacunku dla tych zwierząt, postawił sobie zadanie – sprawić, by rodzaj ludzki dostrzegł wartość ich życia, by poczuł jakąkolwiek więź z wielorybami. Opracowane i wydane przez niego w 1970 r. nagrania *Songs of the Humpback Whale* pokazały nie tylko bogactwo wokalizacji humbaków, ale też ich wewnętrzną organizację, odpowiadającą strukturom utworów muzycznych. Album w ogromnym stopniu przyczynił się do wprowadzenia zakazu komercyjnych polowań i decyzji o ochronie walen. Dziś część gatunków się odradza, inne wciąż balansują na granicy wymarcia.

Języki wielorybów

Obecny stan wiedzy zakłada, że komunikacja wielu gatunków wielorybów – przede wszystkim humbaków i kaszalotów, ale też orek i delfinów – ma cechy języka lub po prostu jest językiem. Czyniłoby to ich społeczne życie najstarszymi kulturami na Ziemi, o historii sięgającej wielu milionów lat. Współcześnie istnieje wiele interdyscyplinarnych projektów naukowych, łączących siły osób zajmujących się bioakustyką, biologią, lingwistyką i AI, próbujących przeanalizować i zrozumieć komunikację tych zwierząt. Najnowsze publikacje z 2025 roku wskazują, że komunikacja humbaków podlega statystycznemu prawu Zipfa, charakterystycznemu dla niemal wszystkich ludzkich języków, a w wokalizacjach kaszalotów wyróżniono fragmenty kodów, pełniących funkcję analogiczną do samogłosek.

Zapis wokalizacji humbaków ukazujący zorganizowaną strukturę muzyczną.
Okładka „Science”, sierpień 1971.

Dźwięk w wodzie

W wodzie dźwięk rozchodzi się ponad cztery razy szybciej niż w powietrzu. Istnienie podwodnych korytarzy akustycznych, tzw. kanałów SOFAR (Sound Fixing and Ranging Channel), tworzonych przez warstwy wody o różnej gęstości, umożliwia przenoszenie się dźwięku – a tym samym komunikację walen – na setki, a nawet tysiące kilometrów. Współczesne morza i oceany są bardzo zanieczyszczone akustycznie, co prowadzi do zaburzeń w komunikacji zwierząt wodnych. Wieloryby milkną, opuszczają żerowiska i zmieniają trasy migracji; czasem umierają. Walenie, z których część posługuje się także echolokacją, mierzą się dziś z akustycznym kryzysem ekologicznym i, szerzej, z kryzysem klimatycznym. Kolejnym zagrożeniem dla ich egzystencji są plany przemysłowego górnictwa głębinowego. Wiemy też, że masowe zabijanie milionów tych ogromnych zwierząt przyczyniło się do nasilenia procesów globalnego ocieplenia

Języki z wody

Języki z wody to projekt Bogny Burskiej we współpracy z Danielem Kotowskim, który formalnie skupia się na foniczno-migowych interpretacjach sposobów porozumiewania się wielorybów. Planujemy zrealizować instalację audio-wideo, w której czterdziesto-osobowy Chór w Ruchu – złożony z osób słyszących i Głuchych – wykona interpretacje wielorybich pieśni i kodów, symultanicznie w językach angielskim fonicznym i międzynarodowym migowym, w wodzie i powietrzu, tworząc wizualno-przestrzenno-dźwiękowe fantazje na temat ich możliwych tłumaczeń.

Praktykując sztukę interpretacji i szukając form artystycznego tłumaczenia innego gatunku, którego kultura wyewoluowała w wodzie, będziemy poszukiwać alternatywnych sposobów komunikacji.

Deaf Gain

Projekt bazuje na koncepcji Deaf Gain, która postrzega głuchotę nie jako niepełnosprawność, ale tożsamość i kulturę, oferującą unikalne perspektywy i potencjał. Deaf Gain przekształca bycie Głuchym ze straty w zysk, ukazując, jak osoby Głuche przyczyniają się do różnorodności świata. Takie podejście przynosi korzyści też osobom słyszącym. Zamiast postrzegać głuchotę jako coś, co należy naprawić lub wyleczyć, traktuje się ją jako cechę, która może wnieść unikalny wkład i przynieść korzyści społeczeństwu.

Deaf Gain podkreśla także innowacyjne umiejętności rozwiązywania problemów i adaptacji, które osoby Głuche często rozwijają, funkcjonując w świecie zdominowanym przez osoby słyszące – w tym unikalne strategie komunikacji, świadomość przestrzenną, przetwarzanie wzrokowe. Są one niezwykle przydatne w rozwoju różnych dziedzin, np. technologii, projektowaniu, edukacji. Przykładowo, boczne lustro w samochodzie zostało wynalezione przez Głuchego kierowcę, który potrzebował wiedzieć, co dzieje

się za pojazdem; napisy w telewizji powstały z myślą o potrzebach osób Głuchych, a dziś są rozwiązaniem uniwersalnym i użytecznym dla wszystkich. *Języki z wody* budują warstwy znaczeniowe wokół odkrycia, że osoby Głuche – w przeciwieństwie do osób słyszących – dzięki językowi migowemu mogą swobodnie komunikować się pod wodą. Postrzegamy to jako zaproszenie do twórczego rozwijania ogólnoludzkich możliwości poprzez dostrzeżenie i docenienie potencjałów pozafonicznych – cielesnych i przestrzennych – form naszej komunikacji.

Historia współpracy Bogny Burskiej i Daniela Kotowskiego

Bogna Burska i Daniel Kotowski konsekwentnie od lat podejmują tematy komunikacji mimo odmienności. Twórczo współpracują ze sobą od 2018 r. – najpierw przy projekcie *Bunt Głuchych* (2018), potem *Bunt Głuchych. Odnova* (2025). Daniel Kotowski był doktorantem Bogny Burskiej w ramach Szkoły Doktorskiej ASP w Gdańsku w latach 2021-2024. Obecnie przygotowują wspólnie pracę (podwodne wideo) do indywidualnej wystawy Bogny Burskiej *Oddychaj* planowanej na wrzesień 2025 w CSW Łaźnia w Gdańsku.

Bogna Burska ukończyła kurs polskiego języka migowego na poziomie A1 i planuje kontynuować naukę. Odebrała również podstawowy kurs nurkowania Scuba Indoor i uczestniczyła w zajęciach freedivingu, aby doświadczyć wody jako przestrzeni nie-fonicznej komunikacji międzyludzkiej, poznać podwodną perspektywę estetyczną oraz cielesne doświadczenie długotrwałego przebywania pod wodą. Dzięki zdobytym umiejętnościom nurkowym artystka, wspólnie z Magdą Mosiewicz, zrealizuje podwodne nagrania do planowanej instalacji. Latem tego roku weźmie także udział w wyprawie badawczej na pokładzie statku „Oceania”, wraz z zespołem naukowców i naukowczyń z Instytutu Oceanologii PAN w Sopocie. Podwodne materiały filmowe z tej wyprawy staną się elementem jednej z części instalacji.

Opis instalacji *Języki z wody*

- zegar -

Pierwszy element pracy – wideo-zegar, czyli okrągły ekran z półprzezroczystego pleksi-glasu – zostanie zawieszony w wejściu do Pawilonu. Wkomponowanie go w łuk wejściowy nawiązuje do miejsc w przestrzeniach i budynkach publicznych, w których zazwyczaj umieszczano zegary. Obrazy zostaną rozciągnięte wzdłuż wewnętrznej krawędzi okręgu i połączone przeciwległymi brzegami, tworząc swoiste tarcze zegarowe. Ruch zwierząt, obiektów, a także samej wody wewnątrz kadrów, działa jak wskazówki, pokazujące upływ czasu. Czas ten nie będzie jednak mierzony linearnie, będzie mijał kapryśnie i nieprzewidywalnie, zgodnie z podwodnym światem – zmiennym i płynnym. Wyświetlane na nim obrazy filmowe to przekształcone rejestracje dna morskiego, głównie z rejonów Arktyki, wykonane przez kamery statków badawczych, m.in. Instytutu Oceanologii PAN w Sopocie. Na wideo zobaczymy subtelną urodę organizmów, którym grożą potężne

zmiany lub wyginięcie wraz z zagrożonymi ekosystemami. W przypadku uzyskania właściwych zgód na wykorzystanie dźwięków przed budynkiem, odwiedzających będą zapraszać do środka nagrania wokalizacji wielorybów.

- ekrany wewnątrz pawilonu –

Instalacja wewnątrz pawilonu będzie składała się z dwóch ekranów – poziomego, umieszczonego na ścianie, na którym widzimy przedstawiane sytuacje frontalnie, i drugiego – w formie nieregularnego trapezu z półprzezroczystego pleksiglasu, zawieszonego pod kątem nad głowami publiczności, z projekcją górną. Projekcja na ten ekran będzie odpowiadać widokowi z dołu (dna) – takiemu, jaki zobaczyłaby publiczność, gdyby pawilon był wypełniony wodą i zanurzony w morzu.

Obrazy filmowe będą przedstawiać werbalne i migowe interpretacje języków wielorybów w powietrzu i pod wodą, performowane przez czterdziestoosobowy Chór w Ruchu zbiorowo, w mniejszych sytuacjach grupowych i indywidualnie. Większość ujęć w wykonaniu chóru eksperymentującego z językami znajdzie się na ekranie poziomym. Ekran górny jest dedykowany przede wszystkim kontemplacji ujęć podwodnych z perspektywy osoby zanurzonej, obserwującej przepływające organizmy, zmienną grę światła i wody. Jednak na nim również czasem pojawiają się performujące postacie z chóru, wchodząc w dialog z działaniami na ekranie głównym. Obrazy wideo będą zsynchronizowane czasowo i narracyjnie. Czas trwania wideo to około 30 min.

W zależności od środowiska, w którym realizowane będą nagrania, obrazy będą miały różną dynamikę i jasność. Woda jest około 800 razy gęstsza od powietrza, ciała w niej doświadczają uczucia nieważkości. Ruszamy się i migamy wolniej, próbując mówić – emitujemy bąble gazu. W wodzie role się odwracają – Głusi komunikują się naturalnie, a słyszący wydają niezrozumiałe, zniekształcone dźwięki. Dwie odmienne fizycznie formy języka zostaną sprawdzone w dwóch środowiskach – przyjrzymy się ich relacjom i tworzoną przez nie interakcją dużo szerzej niż zazwyczaj.

Odbicia w wodzie od zawsze nazywaliśmy lustrem i łączyliśmy je z metaforyczną funkcją luster – samopoznaniem. Wierzono też, że stworzenia wodne są obiciem stworzeń żyjących w powietrzu, miały powstawać z jednego ziarna i rozwijać się w organizmy lądowe lub wodne w zależności od środowiska, w którym się znalazły (konceptcja jednego zarodka, Arystoteles). Płynne lustro wody odbija i przekształca obraz. Podczas realizacji zdjęć filmowych Bogna Burska i Magda Mosiewicz wykorzystają dwa rodzaje odbić — te dobrze znane, widoczne na powierzchni wody, oraz symetryczne załamanie światła, tworzące odbicia pod jej powierzchnią. Skorzystają także ze zjawiska podwodnej soczewki (obiekty pod wodą wydają się około 1/3 bliżej niż w powietrzu) oraz z perspektywy patrzenia przez lustro wody w górę, ku powietrzu.

JZW26

Przykład odbicia wewnętrznego w wodzie

Część narracyjna instalacji będzie oparta na opowieściach o zapominaniu i utracie, odbudowie i tworzeniu rzeczywistości na nowo. To historia pracy Rogera Payne’a i znaczenia opracowanych przez niego nagrań. To nowe i nieznane (a może stare i odradzające się) zgromadzenia setek żyjących zazwyczaj samotnie humbaków u zachodnich wybrzeży Afryki. To tworzenie utworów na qilaat – rytualny bęben rdzennych mieszkańców Grenlandii – mimo że nikt nie zna jego brzmienia sprzed brutalnej kolonizacji. To praca nad przywróceniem Hand Talk – Plains Indian Sign Language – uniwersalnego języka migowego słyszących i Głuchych rdzennych mieszkańców Wielkich Równin Ameryki Północnej. Te opowieści pozwalają nam, mimo wszystko, myśleć o odbudowie bliskiego nam świata.

Druga warstwa narracji będzie opierała się na formalnych działaniach językowych, inspirowanych aktualnym stanem badań nad waleniami. Poniżej przykład możliwej pracy z prawem Zipfa – opisującym zależność między rangą a częstością występowania słów w języku – na podstawie komunikacji humbaków, w przełożeniu na język foniczny i migowy:

głos wielorybi - chór	głos w jęz. angielskim - chór	międzynarodowy jęz. migowy
woop	the	IS znak „hello”
squeal	of	IS znak „thank you”
moan-woop	and	IS znak „yes”
squeak	to	IS znak „no”
modulated cry	a	IS znak „aha”

Oddziaływanie instalacji

Instalacja *Języki z wody* to projekt o charakterze immersyjnym: będzie oddziaływała na poziomie obrazu (zdjęcia nad wodą i pod wodą Magdy Mosiewicz i Bogny Burskiej, choreografia indywidualnych i zbiorowych ciał Alicja Czyczek), dźwięku (kompozytorka Aleksandra Gryka) i doświadczeń cielesnych, nawiązujących do podwodnej akustyki. Poruszanie się między językami: przestrzennym – migowym (prowadzenie Daniel Kotowski) i językami fonicznymi ze świata ludzi i zwierząt, zaprosi publiczność do wielopoziomowego zanurzenia (zasłuchania) w uniwersum nowych bądź odzyskiwanych relacji i możliwości. Instalację będzie można oglądać i słuchać, siedząc lub leżąc na dużej, przezroczystej pufie, przypominającej bańkę powietrza.

Praca z międzynarodowym językiem migowym – Daniel Kotowski

Daniel Kotowski skupi się na prowadzeniu projektu z perspektywy osoby Głuchej – tworzeniu narracji migowej Chóru, w tym przygotowaniu tłumaczeń-interpretacji migowych fragmentów komunikacji wielorybów. Aby przygotować te elementy, będzie korzystał ze słyszącej tłumaczki języka migowego i jej wizualno-przestrzennego migania oraz prze-

wodzonych przez dźwięki wibracji. Celem będzie zbudowanie wizualnego wyobrażenia dźwięków waleni i ich znaczeń, przy użyciu mimiki i gestów całego ciała, by oddać nie tylko znaczenia języków wielorybów, ale też zachowania i sposoby poruszania się tych zwierząt.

Opracowane znaki będą prawdopodobnie pierwszymi znakami migowymi tego typu, stworzonymi w międzynarodowym języku migowym (IS). Międzynarodowy język migowy jest mieszanką różnych systemów migowych stosowanych w różnych krajach. Tworzą go znaki łatwe do pokazania wizualnie (tzw. „picture-friendly”), a także znaki już wcześniej ustalone i przeniesione z innych języków; wspomaga je język ciała i mimika. Gdy spotykają się dwie osoby z różnych krajów, każda z nich może używać innego języka migowego. Aby się porozumieć, podczas wzajemnej wymiany znaków używają tych, które działają, a zmieniają te, które się nie sprawdzają. Najważniejsze w używaniu IS nie są same znaki – nie istnieją znaki „złe” ani „dobre”; najważniejsze jest wzajemne zrozumienie. Jest to zatem język otwarty na poszukiwania i zmiany – tak, by znaki stały się jasne i czytelne dla odbiorców i by komunikacja mogła przebiegać skutecznie.

Do 2023 roku IS nie był uznawany za język. Był postrzegany jako wizualno-przestrzenny system komunikacji międzykulturowej w społeczności Głuchych, który miałby funkcjonować na zasadach podobnych do esperanto. Dopiero w 2023 roku Christian Rathmann i Ronice Miller de Quadros opublikowali pracę naukową pt. *International Sign Language: Sociolinguistic Aspects*, w której uznali międzynarodowy język migowy za pełnoprawny język. Według nich jest to język globalny, który funkcjonuje jak każdy inny język – posiada własną gramatykę, strukturę oraz cechy typowe dla języków naturalnych.

Nagranie pracy z interpretowaniem dwóch dźwięków komunikacyjnych humbaków w wykonaniu Daniela Kotowskiego na pendrivie.

Choreografia – Alicja Czyczel

Performatywność znaków-gestów odpowiadających wielorybim słowom („klikom”), będzie rozwijana we współpracy z choreografką Alicją Czyczel, która zajmuje się m.in. „choreografiami języka”. Interpretacji i przetworzeniu zostanie tu poddane przemieszczanie się wypracowanego znaku-gestu w przestrzeni – tak, jak gdyby „rozpływał” się w wodzie, ulegając prawu grawitacji i sile wyporu, niczym ludzkie ciało zanurzone w morzu.

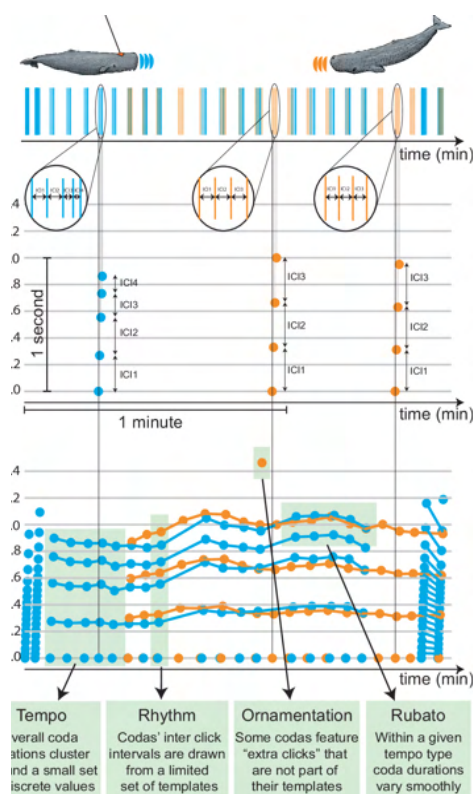
Pojedyncze znaki choreografka przełoży na partyturę ruchową rozpisaną na kilkadziesiąt ciał – zarówno Głuchych, jak i słyszących osób performerskich Chóru w Ruchu. Inspiracją do pracy z ciałem zbiorowym Chóru jest artystyczne przetworzenie trzech aspektów komunikacji wielorybów: wibracji, wody i przestrzeni. O Chórze artystka myśli jako o wodnym hiperobiekcie, potężnej ławicy ryb, która niekiedy się rozprasza, rozczłonkuje, by za chwilę połączyć się w synergicznym działaniu i ruchu.

Jedną z taktyk budowania zbiorowej choreografii będzie dekonstrukcja i multiplikacja wypracowanych znaków. Rozdzielanie ich na „mniejsze gesty” (palców, dłoni, całego ciała, mimiki twarzy), a następnie zwielokrotnianie i zapętlanie w przestrzennej kompozycji, tak, aby uzyskać wrażenie „falowania” ruchu. W miarę rozwoju zapętlonej choreografii wszystkie osoby performerskie będą „dopełniać” znak, dokładając kolejne jego elementy. W ten sposób znak-gest stworzony przez Daniela Kotowskiego będzie się formował, rozrastał i ucieleśniał na oczach widzów i widzek.

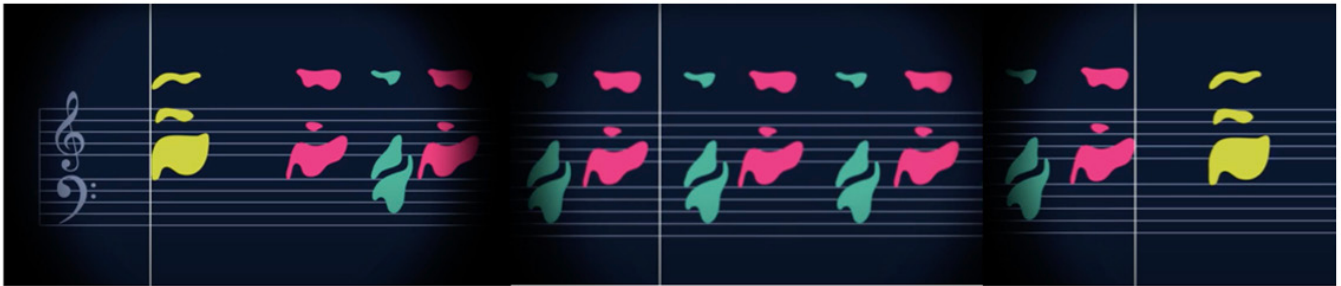
Kompozycja – Aleksandra Gryka

Za warstwę dźwiękową i kompozycję muzyczną projektu odpowiada Aleksandra Gryka. Partytura będzie składała się z dwóch podstawowych warstw – śpiewanych przez Chór polifonii inspirowanych wokalizami humbaków oraz elektronicznych i klubowych brzmień stanowiących interpretację klików kaszalotów. Ważnym elementem będą również różnorodne eksperymenty dźwiękowe, m.in. związane z możliwościami i odmiennymi stanami głosu i oddechu ludzkiego w powietrzu i w środowisku wodnym. Zależy nam na immersyjności doświadczenia dźwiękowego – będzie ono nie tylko słyszalne i wizualne (patrz: choreografia języka IS), ale też w wybranych momentach odczuwalne w ciele i zmienne, podróżujące w przestrzeni. Inspiracją dla poszukiwanego efektu będą podwodne zjawiska akustyczne: strefa SOFAR (Sound Fixing and Ranging Channel), tj. wykorzystywane przez wieloryby warstwy wody o różnej gęstości, tworzące kanały dźwiękowe, a także zjawisko fali akustycznej, odpowiadająca wrażeniom wywoływanym przez wokalizację i echolokację waleni, które jest też bliskie doświadczeniom osób Głuchych, odczuwającym fale dźwiękowe poprzez drgania.

Zamysł metodyczny pracy z kompozycją przedstawiają poniższe grafiki.

Zapis sekwencji kliknięć w dwuminutowej komunikacji kaszalotów. Tempo, rytm, ornamentacja, rubato wskazują na analogie do alfabetu fonetycznego. Za: Sharma, Pratyusha i in., *Contextual and combinatorial structure in sperm whale vocalisations*, [w:] „Nature Communications” 2024, nr 15 (3617). Inspiracja do warstwy elektronicznej kompozycji Chóru w Ruchu.

Sekwencja śpiewu humbaków. Wizualizacja za: *Humpback whale song visualization*, Michael Deal, źródło: YouTube. 13 akordów wykorzystanych w próbce demo nagrania

Przełożenie powyższej sekwencji śpiewu humbaków na partyturę muzyczną Chóru w Ruchu. Kompozycja: Aleksandra Gryka. Nagranie demo na pendrivie.

Chór w Ruchu

Chór w Ruchu – grupa, z którą będą pracowały powyższe osoby artystyczne, to społeczny, eksperymentalny, nowy chór (z historią). Tworzą go osoby amatorsko i profesjonalnie zainteresowane muzyką i performatyką, otwarte na poszukiwanie niesstandardowych środków wyrazu. Przez 9 lat Chór rozwijał się przy jednym z warszawskich muzeów, tworząc performanse muzyczne, działania towarzyszące wystawom, interwencje artystyczne, ścieżki dźwiękowe do filmów i spektakli. Współpracował w tym czasie z wybitnymi osobami artystycznymi, m.in. Seanem Palmerem, Zorką Wollny, Wojtkiem Blecharzem, Dominikiem Strycharskim, Jaśminą Wójcik, Mikołajem Trzaską, a także Bogną Burską i Aleksandrą Gryką. Dzięki tym projektom powstała wspierająca się, inkluzywna społeczność, która mimo utraty domu w postaci założycielskiej instytucji, chce dalej (współ)działać i (współ)tworzyć na pograniczu muzyki, performatyki, sztuk wizualnych i pracy z przestrzenią.

Chór w Ruchu powstał na początku 2024 roku jako inicjatywa oddolna, wędrująca, otwarta na nowe działania i potencjalności. Od tego czasu zrealizował projekty z Komuną Warszawa („Pieśń przyszłości. Koncert na budynek i chór”, reż. Grzegorz Laszuk), Zachętą – Narodową Galerią Sztuki („Bunt Głuchych. Odnowa”, reż. Bogna Burska), Łazienkami Królewskimi („Wszystkie zwycięstwa kobiet”, komp. Maria Ka), Radiem Kapitał („Przesilenia 1-2”, komp. Edka Jarzab, Joanna Halszka Sokołowska).

Bunt Głuchych. Odnowa w reżyserii Bogny Burskiej i pod opieką kuratorską Daniela Kotowskiego (Zachęta 2025) to spektakl, w którym Chór w Ruchu po raz pierwszy występował w składzie foniczno-migowym (osoby słyszące i Głuche). Opowiadał on o problemach komunikacji, językach uniwersalnych i buncie Głuchych studentów z 1988 r. na Uniwersytecie Gallaudeta. Podczas pracy nad spektaklem powstała wyjątkowa społeczność słyszących i Głuchych, współtworzących ponad barierami językowymi. Sam spektakl spotkał się z entuzjastycznym przyjęciem zarówno publiczności słyszącej, jak i Głuchej. Projekt miał charakter inkluzywny, a jednocześnie wzmacniający – osoby Głuche i słyszące czuły podmiotowość i równość w procesie twórczym. W *Językach z wody* ta społeczność rozwinie swój potencjał, poszerzając wspólne poszukiwania podmiotowych, alternatywnych form komunikacji.

Ze względu na społeczny charakter grupy i jej zaangażowanie w rozwijanie projektu, w ramach budżetu wystawy planujemy 3-dniowy przyjazd Chóru do Wenecji. W razie pozyskania dodatkowych środków zostanie zaplanowany również performans Chóru w przestrzeni Pawilonu.

Gazeta

Instalacji będzie towarzyszyła publikacja – czarno-biała gazeta o charakterze codziennych wydawnictw, w której będzie można przeczytać teksty o językach wielorybów, zapoznać się z infografikami dotyczącymi „partytur” ich śpiewów, a także poznać szerszy kontekst historii budujących warstwę narracyjną instalacji, dotyczących odzyskiwania zmarginalizowanych języków.

Dostępność

Ze względu na tematykę wystawy dotyczącą poszukiwania form komunikacji oraz współpracę z osobami Głuchymi ważnym elementem projektu będzie dbałość o udostępnienie treści dla osób z różnorodnymi potrzebami. Wystawa, ze względu na komponent języka migowego, będzie dostosowana do potrzeb międzynarodowej społeczności osób Głuchych. Podczas prac przygotowawczych odbędą się z konsultacje ze specjalistką ds. dostępności i wybór kolejnych niezbędnych narzędzi (tyflografika, audiodeskrypcja, pętla indukcyjna, ETR etc.).

Współpraca przy projekcie:

Instytut Oceanologii Polskiej Akademii Nauk w Sopocie - wkład merytoryczny, nagrania

Instytut Różnorodności Językowej Rzeczypospolitej - wkład finansowy

Rozwiązania techniczne

Ekran „wideo-zegar” zostanie wykonany z pleksiglasu, alternatywnie: z ekranu z metalową ramą i folią do projekcji tylnej.

Konstrukcja ekranu w kształcie nieregularnego trapezu będzie modułowa. Będą się na nią składać ekrany z półprzezroczystych płyt akrylowych. Alternatywnie: mniejsze ekrany z metalową ramą i folią do projekcji tylnej. Niezależnie od wybranej opcji, niezbędne będzie zastosowanie kratownicy umieszczonej pod sufitem (mocowanej do ścian), do której będą podwieszone moduły ekranu oraz projektory. Projekcja zostanie zrealizowana przy wykorzystaniu 3 projektorów o mocy ok. 8.000~10.000 lumenów.

Obraz wideo na ścianie zostanie zrealizowany przy wykorzystaniu wolnostojącej ściany LED pixel pitch 2 mm o wymiarach 10 m w poziomie i 2,5 m wysokości.

Światło ze świetlików sufitowych powinno zostać częściowo przytłumione folią przepuszczającą małą ilość światła lub wyciemnione.

Sposób osiągnięcia efektu akustycznego do wypracowania po wizji lokalnej w przestrzeni Pawilonu.

Biogramy osób artystycznych:

Bogna Burska – artystka wizualna, fotografka i malarka, autorka instalacji, prac wideo i tekstów dramatycznych, reżyserka. Profesora, doktora habilitowana na Wydziale Badań Artystycznych i Studiów Kuratorskich ASP w Warszawie, w latach 2006-2024 r. pracowała na Kierunku Intermedia ASP w Gdańsku. Często pojawiającym się motywem w jej pracach jest krew: zalane farbą w krwistym kolorze instalacje czy czerwone obrazy. Zestawiała ze sobą to, co piękne z tym, co jest powszechnie uważane za brzydkie, odrażające, odrzucone. Jej twórczość bywa określana jako połączenie sztuki krytycznej z problematyką estetyczną. Przez wiele lat zajmowała się też wideo found footage, ukazując mechanizmy powstawania i obrazowania współczesnych narracji. Po latach wróciła do malarstwa, które przybrało nową, organiczną i delikatną formę. Mówi o sobie, że zajmuje się problemami z budowaniem spójnych obrazów rzeczywistości oraz pracą z barierami między ludźmi i próbami ich przekraczania. Jest autorką *Gniazda*, *Końca przemocy* (wraz z Magdą Mosiewicz), *Buntu Głuchych*, *Odnowa*, a także innych tekstów prezentowanych w galeriach sztuki i przestrzeniach teatralnych. Otrzymała stypendia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (trzykrotnie), Młoda Polska, Miasta Warszawy, Miasta Gdańska, Fundacji Pro Helvetia, nominowana do Paszportu Polityki, Spojrzeń - Nagrody Deutsche Banku, Nagrody Splendor Gedanensis i Gdyńskiej Nagrody Dramaturgicznej. Jej prace znajdują się w wielu znaczących kolekcjach sztuki w Polsce, wystawia w kraju i za granicą.

Daniel Kotowski – artysta, performer. Absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie (2018) oraz Polsko-Japońskiej Akademii Technik Komputerowych w Warszawie (2016). Aktualnie przygotowuje się do obrony doktoratu na Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku. Jego praktyka artystyczna jest punktem wyjścia do refleksji o sposobach istnienia. Obserwuje doświadczenia oraz relacje międzyludzkie, a także sposób, w jaki jesteśmy postrzegani przez inne jednostki. Jego prace często odnoszą się do pojęcia biowładzy i biopolityki. Szczególnie zajmują go kategorie „kompletności” i „niekompletności”, ich ambiwalencja oraz ukryty potencjał. O sobie mówi, że jest wyznacznikiem niekompletności, niezgodnym z normą, bo jest Głuchy i nie posługuje się mową. Poprzez swoją sztukę rozwija autorską strategię komunikacji. Swoje działania performatywne i prace prezentował m.in. w Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, Galerii Labirynt w Lublinie, BWA Wrocław we Wrocławiu.

Magda Mosiewicz – ukończyła Wydział Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wydział Operatorski PWSFTViT w Łodzi. Autorka dokumentu o Ewie Hołuszko, transseksualnej bohaterce Solidarności i jej życiu po 1989 r. pt. *Ciągle wierzę* i filmu o Monice Strzępce i Pawle Demirskim *Ustalenia, które zostały ustalone*. Razem z Jolantą Janiczak, Joanną Krakowską i Wiktorem Rubinem zrealizowała spektakle *Kantor Downtown* (Teatr Polski w Bydgoszczy) i *Pogarda* (Komuna Warszawa). Autorka wideo do spektakli Pawła Wodzińskiego, Barbary Wysockiej, Komuny Warszawa, Michała Zadary oraz zdjęć do filmów dokumentalnych Marty Dzido, Katarzyny Klimkiewicz, Michała Korchowca. Kuratorka programu *Departament propozycji* festiwalu Warszawa w Budowie w Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie i *Zielony Jazdów* w Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski.

Alicja Czyczcel – choreografka, tancerka, edukatorka i aktywistka. Tworzy wielozmysłowe performanse i instalacje inspirowane relacjami człowieka z naturą, ekosomatyką i komunikacją międzygatunkową. Absolwentka choreografii w ICI-CCN Montpellier oraz kulturoznawstwa (MISH) na UW, ukończyła także Kurs Choreografii Eksperymentalnej (Centrum w Ruchu) i podyplomowe studia „Praktyki kolektywne” w Królewskim Instytucie Sztuki w Sztokholmie. Autorka choreografii *LAGMA* (z Daną Chmielewską, Aleksandrą Gryką i Martą Szypulską), instalacji dźwiękowych, improwizowanych choreografii, koncertów site-specific oraz spacerów. Członkini feministyczno-queerowych kolektywów Przestrzeń Wspólna i grupy squir. Angażuje się w budowanie środowiskowego dialogu opartego na współpracy, dzieleniu się zasobami i kulturze zgody. Autorka „Manifestu ekologizacji niezależnej choreografii i sztuk performatywnych” opublikowanego w Dialogu Puzyny. Prezentowała prace m.in. w MSN i Zachęcie w Warszawie, Muzeum Sztuki w Łodzi, Aomori Contemporary Art Center (Japonia) i na Gwangju Biennale (Korea). Stypendystka programów Młoda Polska, danceWEB i stypendium Grażyny Kulczyk.

Aleksandra Gryka – kompozytorka, której twórczość łączy inspiracje fizyką kwantową, naukami o wszechświecie i literaturą, w tym science-fiction. Absolwentka Akademii Muzycznej w Krakowie. Jej utwory były prezentowane w Polsce i za granicą, m.in. na „Warszawskiej Jesieni”, Sacrum Profanum i Audio Art, a także w Niemczech, Francji, Wielkiej Brytanii czy USA. Współpracowała z takimi zespołami jak Kwartet Śląski, Kwadrofonik czy NOVOFLOT. Od 2005 komponuje muzykę teatralną, m.in. dla Teatru Wielkiego – Opery Narodowej, a za „Trash Story” w reż. Marcina Libera zdobyła nagrodę na Festiwalu „Rzeczywistość Przedstawiona” w Zabrze. Stypendystka MKiDN, Fundacji Promocji Twórczości i Central Washington University. Laureatka Konkursu Kompozytorskiego EuroArtMeeting i Nagrody Christoph und Stephan Kaske-Stiftung. Trzykrotnie nominowana do Paszportów „Polityki”.

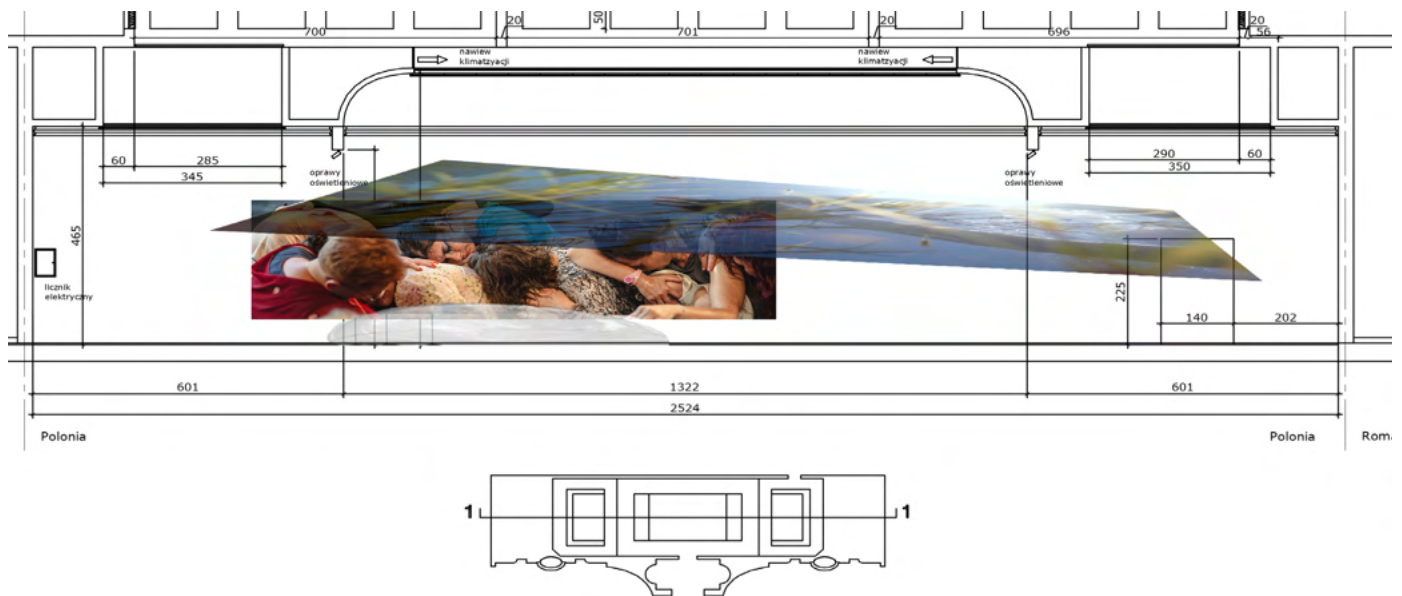
Bibliografia

1. Arnon, Inbal i in., *Whale song shows languagelike statistical structure*, [w:] „Science” 2025, nr 387 (6734).
2. Begus, Gasper i in., 2025. *The phonology of sperm whale coda vowels*, preprint, czerwiec 2025: https://www.researchgate.net/publication/392582251_The_phonology_of_sperm_whale_coda_vowels (dostęp: 5.08.2025).
3. Calvez, Leigh, *The Breath of a Whale: The Science and Spirit of Pacific Ocean Giants*, Seattle: Sasquatch Books, 2019.
4. Deal, Michael, *Whale song explained*, [w:] „Medium”, 10 października 2014: <https://medium.com/@dealville/whales-synchronize-their-songs-across-oceans-and-theres-sheet-music-to-prove-it-b1667f603844> (dostęp: 5.08.2025).
5. *Fathom (Zgłębiając tajemnice nauki)*, reż. Drew Xanthopoulos, USA, Apple TV+, 2021, film dokumentalny.

6. Grass, Delphine, *Translation as CreativeCritical Practice*, Cambridge: Cambridge University Press, 2023.
7. Gumbs, Alexis Pauline, *Niezatapialne. Czarny feminizm i ssaki morskie*, tłum. D. Wasilewska i W. Zalewska, Warszawa: Współbycie, 2024.
8. Kohn, Eduardo, *How Forests Think: Toward an Anthropology Beyond the Human*, Berkeley: University of California Press, 2013.
9. Marine Bioacoustics and Behavior LAB: <https://michellefournet.wordpress.com/sounds/> (dostęp: 5.08.2025).
10. Mustill, Tom, *How to Speak Whale: A Voyage into the Future of Animal Communication*. New York: HarperCollins Publishers, 2023.
11. Neimanis, Astrida, *Ciała wodne. Posthumanistyczna fenomenologia feministyczna*, tłum. S. Królak, Warszawa: Pamoja Press, 2024.
12. Nuckolls, Janis B., *Sounds Like Life: SoundSymbolic Grammar, Performance, and Cognition in Pastaza Quechua*, New York & Oxford: Oxford University Press, 1996.
13. Payne, Roger, *Songs Of The Humpback Whale*, 1970, album muzyczny, źródło internetowe: https://www.youtube.com/watch?v=sjkxUA041nM&list=RDsjkxUA041nM&start_radio=1&t=510s (dostęp: 5.08.2025).
14. Pyenson, Nick, *Podglądając wieloryby. Historia i przyszłość gigantów z głębin*, tłum. K. Skawina, Kraków: Copernicus Center Press, 2020.
15. Project CETI (Cetacean Translation Initiative): <https://www.projectceti.org> (dostęp: 5.08.2025).
16. Rathmann, Christian i de Quadros, Ronice, *International Sign Language: Sociolinguistic Aspects*, Petropolis: Editora Arara Azul, 2023.
17. Sharma, Pratyusha i in., *Contextual and combinatorial structure in sperm whale vocalisations*, [w:] „Nature Communications” 2024, nr 15 (3617).
18. *Why whale song is like pop music*, The Royal Society: <https://www.youtube.com/watch?v=goZA5SlXx-g> (dostęp: 5.08.2025).
19. Youngblood, Mason, *Languagelike efficiency in whale communication*, [w:] „Science Advances” 2025, nr 11 (6).

JZW26

Wizualizacja wystawy

Rzut przestrzenny

Widok na „video-zegar“

Widok na wnętrze Pawilonu

Widok na ekrany z perspektywy osoby siedzącej na pufie

Widok na wnętrze Pawilonu. Poglądowe zdjęcie Chóru - aut. Maciej Jaźwiecki

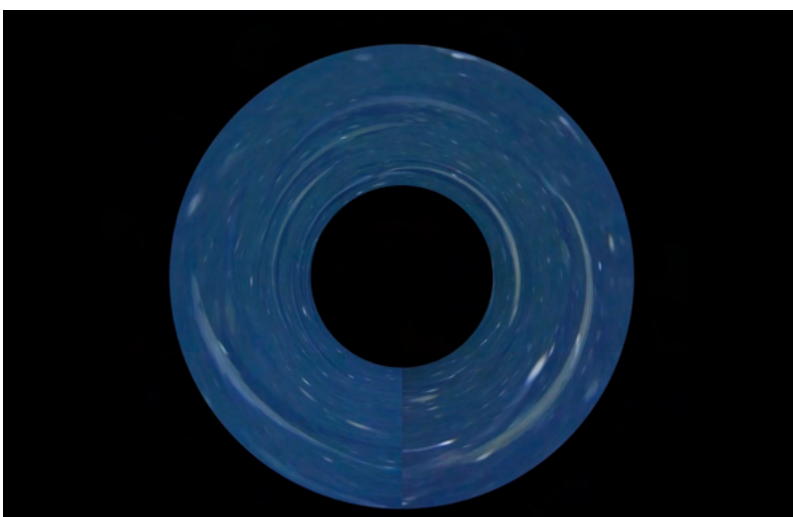
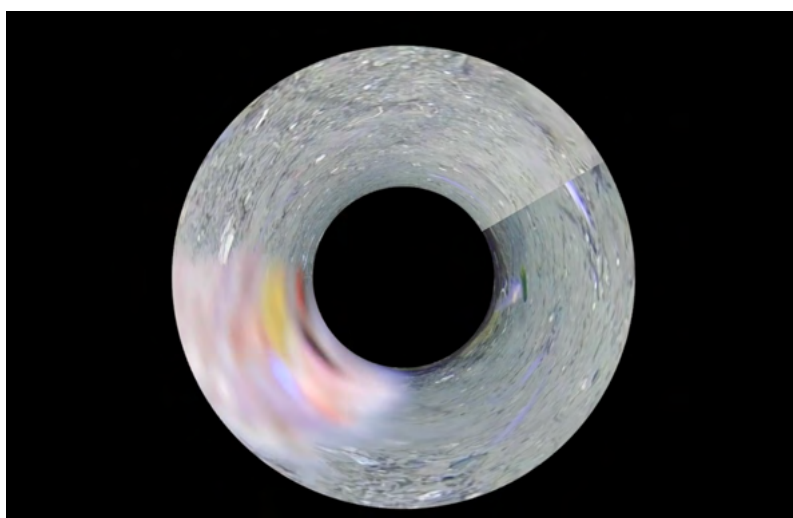
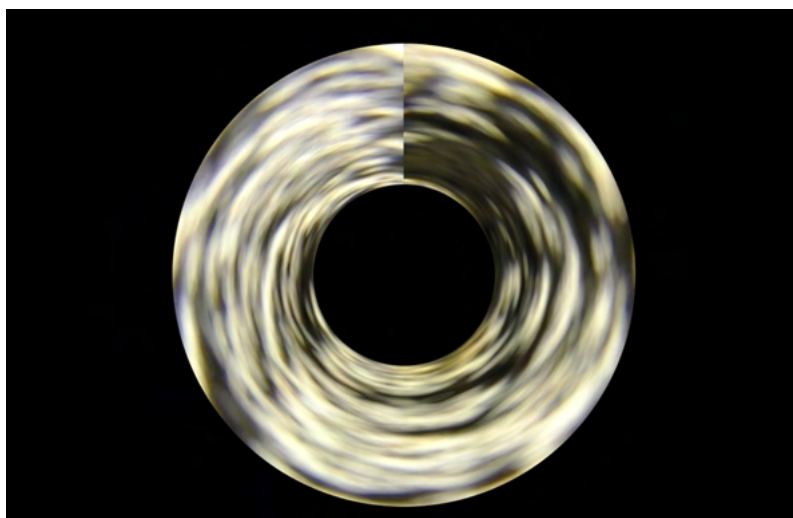
Widok na wnętrze Pawilonu. Poglądowe zdjęcie Chóru - aut. Feliks Szewczyk

JZW26

Przykładowe kadry z wideo – okrągły ekran w łuku wejścia „zegar“

Materiał wideo pochodzi z nagrań podwodnych ze statku „Oceania“ IO PAN w Sopocie,
autor Kajetan Deja

Materiały wideo na pendrivie

Szkice wideo – kadry

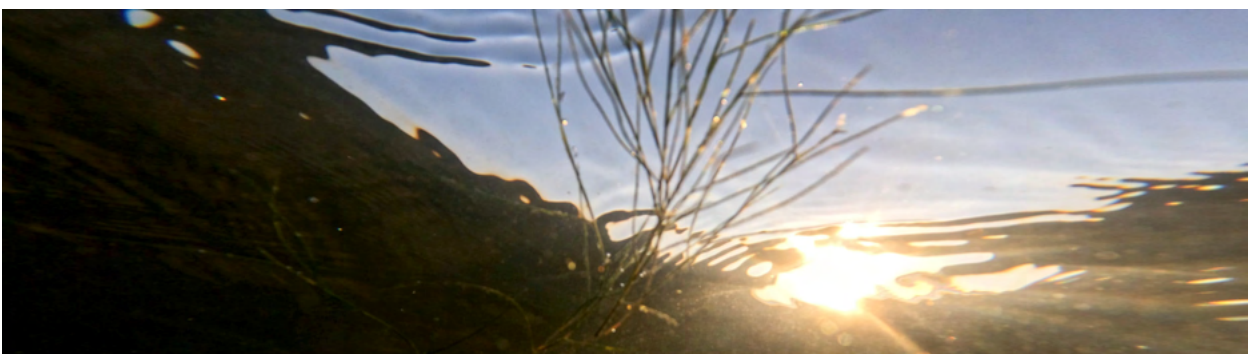
W szkicach wideo widzimy osoby autorskie, w docelowych zdjęciach weźmie udział Chór w Ruchu, zdjęcia Magda Mosiewicz i Bogna Burska

Szkice wideo na pendrivie

JZW26

Szkice wideo – kadry
Zdjęcia Bogna Burska i Magda Mosiewicz

Streszczenie scenariusza wystawy

Projekt *Języki z wody* eksperymentuje w obszarze języków fonicznych i migowych z komunikacją międzygatunkową, opierając się na badaniach dowodzących, że wieloryby prawdopodobnie posługują się najstarszymi językami na Ziemi.

W pracy nad projektem ważna jest koncepcja Deaf Gain, podkreślająca potencjał kultury Głuchych, oraz wiedza dotycząca ekosystemów wodnych i ich właściwości.

Instalacja składa się z trzech elementów. W łuku wejścia do Pawilonu znajduje się „zegar wodny” – okrągły ekran łączący obrazy płynącego czasu, wody i przekształcone rejestracje dna morskiego. Jeśli uzyskamy zgodę na użycie dźwięków na zewnątrz budynku, odwiedzających będą zapraszać do środka wokalizy wielorybów.

We wnętrzu znajdują się dwa duże ekrany. Poziomy ekran na ścianie przedstawia interpretacje języków wielorybów, performowane przez czterdziestoosobowy chór, osoby Głuche i słyszące – zbiorowo, w mniejszych grupach i indywidualnie (ujęcia nad i pod wodą). Ekran w formie nieregularnego trapezu, wykonany z półprzezroczystego pleksiglasu, zawieszony jest pod kątem nad głowami publiczności. Projekcja przedstawia widok z dołu – taki, jaki zobaczyliby widzowie, gdyby Pawilon był wypełniony wodą i zanurzony w morzu. To ekran kontemplacji podwodnych ujęć z perspektywy osoby zanurzonej, obserwującej przepływające organizmy, grę światła i wody. Obrazy wideo są ze sobą w dialogu czasowym i narracyjnym.

Warstwa dźwiękowa instalacji, inspirowana wokalizami i klikami walenia a skomponowana z polifonii głosów i elektroniki, przełożona jest na doświadczenie przestrzenne – dźwięk chwilami odczuwalny jest w ciele, zmienny, podróżujący (inspiracje hydroakustyczne: fale dźwiękowe, warstwa SOFAR).

W sali publiczność może oglądać instalację siedząc lub leżąc na przezroczystej pufie, przypominającej bańkę powietrza.

The exhibit outline

Liquid Tongues project experiments in the realm of spoken and sign languages with interspecies communication, drawing on research suggesting that whales may use the oldest languages on Earth.

The Deaf Gain concept is a vital aspect of the project, highlighting both the potential of Deaf culture and knowledge on aquatic ecosystems and their properties.

The installation consists of 3 elements. A 'water clock' has been mounted at the entrance to the Pavilion—a circular screen merging images of flowing time, water and transformed recordings of the seabed. If permission to use sounds outside the building is granted, visitors will be invited inside by the whales' vocalizations.

Inside, there are 2 large screens. A horizontal one on the wall presents interpretations of whale languages performed by a choir of 40 individuals, both Deaf and hearing—collectively, in smaller groups, and individually (shots taken above and under water). A screen in the form of an irregular trapezoid made of semi-transparent plexiglass is suspended at an angle above the audience. The projection shows an underwater view—as if the Pavilion were filled with water and submerged in the sea. It is a screen for contemplating underwater scenes from the perspective of someone submerged, observing passing organisms and the play of light and water. The video images are in temporal and narrative dialogue with one another.

The installation's acoustic layer, inspired by whale vocalizations and clicks, and composed from a polyphony of voices and electronics, is translated into a spatial experience—the sound is at times felt in the body, shifting and travelling (hydroacoustic inspirations: sound waves, SOFAR layer).

The audience can view the installation sitting or lying on a transparent cushion akin to a bubble of air.